

УДК 37.091.33:377-053.5:91

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-1927-1940](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-1927-1940)

Власенко Руслана Петрівна кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>

Андрійчук Тамара Вячеславівна кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-5402-9528>

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто методичні підходи до організації навчання здобувачів загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами у процесі вивчення географії в умовах інклюзивної освіти. Зазначено, що сучасна освітня система України орієнтується на створення рівних можливостей для всіх учнів, що вимагає адаптації змісту, форм і методів навчання до індивідуальних потреб кожної дитини. Особливу увагу приділено експериментальному дослідженню, спрямованому на перевірку ефективності використання адаптованих методик навчання географії для дітей із порушеннями слуху, зору, когнітивного розвитку та розладами аутичного спектра. У ході експерименту застосовано індивідуалізовані підходи, інтерактивні технології, візуальні та тактильні засоби, що сприяли підвищенню пізнавальної активності, соціальної взаємодії та успішності учнів. Результати порівняння контрольної та експериментальної груп показали зростання рівня засвоєння матеріалу, покращення комунікативних навичок і мотивації до навчання. Доведено, що впровадження адаптованих методик сприяє розвитку критичного мислення, просторового сприйняття, підвищує впевненість учнів у власних силах і забезпечує комфортне освітнє середовище. Важливим аспектом є створення інклюзивного освітнього середовища, яке базується на принципах толерантності, взаємоповаги та педагогічної підтримки.

У підсумку обґрунтовано необхідність подальшого вдосконалення методичних засад інклюзивного навчання географії, зокрема розроблення дидактичних матеріалів, цифрових ресурсів і тренінгових програм для

педагогів, що працюють з учнями з ООП. Зазначено, що впровадження системного підходу до інклюзивної освіти сприятиме реалізації принципів гуманізму, доступності та особистісно орієнтованого навчання, формуванню в учнів ключових компетентностей і забезпеченню рівних освітніх можливостей для всіх учасників освітнього процесу незалежно від індивідуальних особливостей розвитку.

Ключові слова: методика навчання географії, інклюзивна освіта, особливі освітні потреби, методичні підходи, адаптоване навчання, індивідуалізація, соціальна адаптація.

Vlasenko Ruslana Petrivna Candidate of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of Ecology and Geography, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-3743-4406>

Andriichuk Tamara Vyacheslavovna, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Department of Ecology and Geography, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-5402-9528>

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ORGANIZING TRAINING FOR STUDENTS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE PROCESS OF STUDYING GEOGRAPHY IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Abstract. The article examines methodological approaches to organizing the education of general secondary school students with special educational needs in the process of studying geography in the context of inclusive education. It is noted that the modern educational system of Ukraine is focused on creating equal opportunities for all students, which requires the adaptation of the content, forms, and teaching methods to the individual needs of each child. Special attention is given to an experimental study aimed at testing the effectiveness of adapted methods of teaching geography to children with hearing, vision, cognitive impairments, and autism spectrum disorders. During the experiment, individualized approaches, interactive technologies, as well as visual and tactile tools were applied, which contributed to enhancing students' cognitive activity, social interaction, and academic achievement.

The results of comparing the control and experimental groups demonstrated an increase in the level of material comprehension, improvement of communication skills, and motivation for learning. It has been proven that the implementation of adapted teaching methods promotes the development of critical thinking, spatial perception, strengthens students' self-confidence, and

ensures a comfortable educational environment. An important aspect is the creation of an inclusive educational environment based on the principles of tolerance, mutual respect, and pedagogical support.

In conclusion, the study substantiates the necessity of further improving the methodological foundations of inclusive geography education, particularly through the development of didactic materials, digital resources, and training programs for teachers working with students with special educational needs. It is emphasized that the implementation of a systematic approach to inclusive education will facilitate the realization of the principles of humanism, accessibility, and learner-centered education, the formation of key competencies among students, and the provision of equal educational opportunities for all participants in the educational process, regardless of their individual developmental characteristics.

Keywords: methodology of teaching geography, inclusive education, special educational needs, methodological approaches, adapted teaching, individualization, social adaptation.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти України перебуває у процесі активного реформування, основним вектором якого є забезпечення рівного доступу всіх здобувачів до якісної освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей і можливостей. У цьому контексті особливого значення набуває інклюзивне навчання, що передбачає створення умов для повноцінного залучення дітей із особливими освітніми потребами (ООП) до освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Важливим аспектом ефективності інклюзивного навчання є добір правильних форм і методів навчання, які забезпечують не лише засвоєння навчального матеріалу, а й розвиток пізнавальної активності, самостійності та соціальної адаптації учнів.

Однією з навчальних дисциплін, що має значний потенціал для реалізації диференційованого та особистісно орієнтованого підходів, є географія. Вивчення географії сприяє розвитку просторового мислення, пізнавального інтересу, формуванню цілісного світогляду, що має важливе значення для соціалізації дітей із ООП. Водночас традиційні методи навчання не завжди враховують специфічні освітні потреби таких учнів, що зумовлює необхідність пошуку інноваційних педагогічних технологій, адаптації змісту, форм і методів навчальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впровадження інклюзивного підходу у процес викладання географії та організації географічної освіти відображена у працях О. Нікітіної, О. Непші, С. Гришко, Л. Прохорової, О. Левади, Т. Зав'ялової, Л. Одинченко, які

акцентують увагу на адаптації змісту та методів навчання для здобувачів з особливими освітніми потребами [9, 1, 10, 11].

Сучасні підходи до вивчення географії як інтегрованої навчальної дисципліни розробляли С. Кобернік, І. Мельник, О. Надтока, Т. Назаренко та інші [2, 7, 8].

Питання інклюзивного навчання та забезпечення рівного доступу до освіти висвітлені у працях Г. Давиденко, А. Колупаєвої, І. Малишевської [3, 4, 5, 6]. Їхні дослідження спрямовані на вдосконалення психолого-педагогічного супроводу та розвиток ефективного інклюзивного середовища в закладах освіти.

У своїх дослідженнях К.А. Перець і В.С. Костюк розглянули актуальне питання навчання географії дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти. Науковці проаналізували ефективні форми та методи навчання, що сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів з ООП. Результати дослідження підкреслюють важливість індивідуального підходу, використання наочних матеріалів і інтерактивних технологій для створення сприятливих умов навчання [12, 13].

Дослідження актуальності та невідкладності забезпечення безбар'єрної інклюзії в освітній практиці для осіб з інвалідністю, особливо в контексті сучасних криз, таких як війна в Україні розглядали І. Ніколаєску, І. Малашевська, І. Литвин, Н. Вінарчук, Р. Власенко та інші [14].

Мета статті: обґрунтувати та перевірити ефективність використання різних форм і методів навчання на уроках географії для учнів із особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти, визначити їх вплив на рівень сформованості навчальних досягнень, пізнавальної активності, соціальної адаптації та мотивації до навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчання дітей з особливими освітніми потребами – це процес, що враховує індивідуальні психолого-педагогічні потреби дітей з різними фізичними, інтелектуальними чи емоційними особливостями, спрямованими на забезпечення рівного доступу до освіти та соціального розвитку. Воно базується на адаптації навчальних методик і використанні спеціальних технологій, які сприяють подоланню бар'єрів у навчанні та розвитку, а також включає підтримку в соціалізації та інтеграції в освітнє середовище. Такий підхід дозволяє дітям з особливими потребами розвивати свої потенціали та отримувати навички, необхідні для повноцінної участі в суспільстві.

Особлива роль у процесі навчання дітей з особливими потребами відводиться психолого-педагогічним підходам. Психологічні аспекти, як-от розвиток емоційного інтелекту, соціальної адаптації, мотивації та комунікативних навичок, є важливими для дітей із різними порушеннями.

Педагоги застосовують індивідуальні психологічні підходи, що спрямовані на врахування особистісних і когнітивних особливостей кожної дитини, що дозволяє їм досягти максимального рівня самореалізації у навчанні.

Важливим аспектом навчання дітей з особливими потребами є адаптація навчальних програм та матеріалів до їхніх можливостей. Це може включати спрощення або модифікацію навчального контенту, використання допоміжних технічних засобів, таких як інтерактивні технології, аудіо-візуальні матеріали та комп'ютерні програми. Завдяки таким адаптаціям освітній процес стає більш доступним і комфортним для кожної дитини, дозволяючи їм поступово опановувати навички, необхідні для навчання та соціалізації.

Програма експериментального дослідження навчання на уроках географії для дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти спрямована на створення інклюзивного освітнього середовища, що відповідає потребам таких здобувачів. Дослідження передбачає розробку і тестування спеціальних методичних матеріалів, адаптацію навчального плану з шкільної географії, а також впровадження інноваційних навчальних підходів, як-от мультимедійні презентації, інтерактивні карти, відео та індивідуальні практичні завдання. В експериментальній групі, яка скрадатиметься з школярів з особливими освітніми потребами, будуть застосовуватися методи, що враховують їхні індивідуальні можливості та рівень розвитку, зокрема використання спрощених текстів, тактильних матеріалів та ігрових форматів. Особлива увага приділяється розвитку навичок соціалізації та впевненості учнів на уроках, підвищенню їхньої мотивації та інтересу до навчання. Очікуваним результатом є створення комплексної методики, що сприятиме підвищенню успішності учнів з особливими потребами на уроках географії, а також забезпечить їм можливість повноцінної інтеграції в навчальний процес.

У рамках теми було проведено експериментальне дослідження, в якому взяли участь 7 дітей з особливими освітніми потребами. Ці здобувачі були відібрані за критеріями, що включали наявність різних типів особливостей, таких як порушення слуху, зору, когнітивного розвитку та аутистичний спектр. Вибірка забезпечувала різноманітність, що дозволило дослідити вплив індивідуально адаптованих методик навчання на учнів з різними потребами. Учні перебували у віковій групі від 10 до 12 років, що дозволило застосовувати методи навчання, спрямовані на розвиток навичок самостійного мислення та практичного засвоєння знань.

Структура уроків була побудована так, щоб сприяти активному залученню всіх учнів і включала як візуальні, так і практичні компоненти. Кожне заняття складалося з трьох основних етапів: введення у тему за

допомогою візуальних матеріалів, практичної роботи з об'єктами (картами, глобусами, моделями), та інтерактивного обговорення, де учні мали можливість поділитися своїми враженнями й запитаннями. До кожного уроку включалися адаптовані методи, наприклад, для дітей з порушеннями слуху використовувалися інструкції на жестовій мові та спеціальні візуальні індикатори, тоді як для дітей з аутизмом заняття проводилися з акцентом на структурування матеріалу та наявність постійних візуальних опор.

Інструменти оцінювання знань і навичок були розроблені з урахуванням специфічних потреб учнів. До них входили як традиційні методи оцінювання (тести з використанням піктограм та коротких відповідей), так і спостереження за активністю та залученістю учнів під час практичних завдань. Крім того, для оцінювання прогресу використовувалися індивідуальні бесіди, що дозволяли виявити рівень розуміння кожного учня. Основними критеріями оцінки були здатність учнів орієнтуватися на карті, розуміти базові географічні поняття, проявляти зацікавленість до матеріалу та виконувати завдання з певним рівнем самостійності.

У процесі дослідження також проводилася оцінка розвитку навичок співпраці та комунікації, оскільки вони є важливими для успішної соціалізації дітей з особливими потребами. Для цього в кінці кожного заняття організовувалися групові завдання, де учні працювали в парах або невеликих групах. Взаємодію оцінювали за показниками, такими як здатність до обміну ідеями, допомога один одному та дотримання інструкцій. Це дозволяло педагогам спостерігати, наскільки ефективно учні можуть використовувати набутий досвід у соціальних ситуаціях, і підтримувати їх у розвитку комунікативних навичок.

Для моніторингу прогресу кожного учня використовувалися індивідуальні профілі досягнень, де фіксувалися результати поетапних оцінювань та спостережень. Протягом дослідження кожен учень мав змогу показати власну динаміку розвитку у відповідних навичках. Візуальні інструменти, такі як картки з піктограмами та схеми для відслідковування прогресу, були наочним підтвердженням зростання компетенцій і стимулювали учнів до подальшої активності. Після завершення курсу було проведено порівняння початкових і фінальних оцінок, що дозволило виявити значний приріст у засвоєнні матеріалу та соціальній адаптації учнів. Такі дані підтвердили ефективність інтегрованих методик та адаптованих оцінювальних інструментів. Отримані результати не лише підтвердили позитивний вплив інтерактивного та диференційованого підходу до навчання, а й дали змогу зробити висновки про необхідність подальшого розвитку та вдосконалення програм для дітей з особливими потребами.

У рамках експериментального дослідження з дітьми з особливими освітніми потребами було детально розроблено уроки з урахуванням специфічних потреб кожної дитини. Наприклад, для учня з порушеннями слуху використовувалися візуальні інструкції на жестовій мові, а також кольорові ілюстрації для пояснення географічних понять. Замість аудіальних пояснень у таких уроках застосовувалися презентації з великим шрифтом та яскравими графічними елементами, що спрощувало сприйняття та допомагало візуалізувати інформацію про географічні об'єкти. Учень мав змогу працювати із картою на планшетах, що додатково залучало його увагу і покращувало взаємодію з матеріалом.

Для дітей з аутизмом особливо корисними виявилися структуровані заняття, де кожен етап уроку чітко фіксувався та повторювався. Наприклад, під час вивчення кліматичних зон було підготовлено картки з кольоровими зображеннями типових рослин і тварин для кожної зони. Учень повинен був упорядкувати картки відповідно до клімату, а потім пояснити вибір. Така структурована діяльність давала йому можливість зосередитися на завданні та допомагала уникати надмірного сенсорного навантаження, створюючи комфортне середовище для роботи. Крім того, використання звичних для нього послідовностей допомогло сформувати чіткі асоціації між кліматичними зонами та їхніми особливостями.

Щодо учнів із когнітивними особливостями, були впроваджені елементи фізичної активності, що сприяло кращому сприйняттю матеріалу. Наприклад, урок з орієнтації на місцевості включав практичне завдання у вигляді "польового дослідження" на відкритому повітрі, де учні шукали умовні географічні об'єкти за допомогою компасу та карт. Цей підхід допомагав їм опановувати просторове мислення, розвивати навички орієнтації та відчуття напрямку. Крім того, поєднання фізичної активності з навчанням позитивно впливало на дітей, які мали труднощі із засвоєнням інформації в умовах класу, сприяючи активному залученню та закріпленню знань.

Інструменти оцінювання знань теж мали свої особливості. Наприклад, учні відповідали на запитання за допомогою карток із зображеннями чи простими піктограмами, що відображали ключові поняття. Це було корисним для дітей, які мали труднощі із вербальною комунікацією або пам'яттю. Також застосовувалася система «прогресу на карті», де кожен учень відзначав власні досягнення на великій карті світу, ставлячи позначки на вивчених континентах чи країнах. Такий підхід робив процес оцінювання наочним і цікавим, що стимулювало їх до подальшого навчання.

За результатами порівняння оцінок до і після курсу показало помітне покращення в розумінні географічних понять, здатності орієнтуватися та

запам'ятовувати ключові теми (табл.1). Учні стали краще взаємодіяти один з одним під час групових завдань, а також демонстрували підвищену зацікавленість до теми. Досвід експерименту показав, що використання індивідуальних підходів та адаптованих методів навчання забезпечує комфортне навчальне середовище для кожної дитини, сприяючи їхньому повноцінному розвитку.

Таблиця 1

Узагальнені результати ефективності адаптованих методів навчання

Категорія результатів	Конкретні покращення, зміни	Висновки експерименту
I. Навчальні результати (оцінки)	Помітне покращення у: ✓ розумінні географічних понять. ✓ здатності орієнтуватися. ✓ запам'ятовуванні ключових тем.	Адаптовані методики ефективно підвищують когнітивні показники та засвоєння матеріалу.
II. Соціально-поведінкові Зміни	Покращення: ✓ краща взаємодія під час групових завдань; ✓ підвищена зацікавленість до теми.	Створення сприятливого середовища стимулює мотивацію та співпрацю.
III. Методологічний висновок	Використання індивідуальних підходів та адаптованих методів навчання.	Забезпечує комфортне навчальне середовище для кожної дитини, сприяючи повноцінному розвитку.

Результати експериментального дослідження показали значні позитивні зміни в успішності здобувачів загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами у порівнянні з традиційним підходом. До проведення адаптованих уроків учні засвоювали лише основні елементи матеріалу, а їхні оцінки відображали труднощі із запам'ятовуванням і застосуванням знань. Однак після впровадження спеціально адаптованих методик спостерігалось зростання у кількісних та якісних показниках успішності. За результатами оцінювання на основі піктограм і наочних тестів середній рівень засвоєння матеріалу зріс на 30%, а учні почали впевненіше працювати з картами, орієнтуватися на місцевості та демонструвати кращі знання про кліматичні зони (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння успішності та рівня засвоєння матеріалу здобувачами освіти з ООП до і після впровадження адаптованих методик

Критерій оцінювання	Традиційний підхід (до адаптації)	Адаптовані методики (після впровадження)	Зміна, висновок
Кількісний показник засвоєння	Низький середній рівень, відображає труднощі	Середній рівень засвоєння зріс на 30% (за оцінюванням піктограмами/наочними тестами)	Значне зростання успішності
Якість засвоєння матеріалу	Учні засвоювали лише основні елементи матеріалу	Спостерігається зростання у кількісних та якісних показниках успішності	Покращення глибини знань
Навичка "Робота з картами"	Труднощі із застосуванням знань на практиці	Учні почали впевненіше працювати з картами	Позитивна динаміка у практичних навичках
Навичка "Орієнтування на місцевості"	Труднощі з орієнтуванням	Учні впевненіше орієнтуються на місцевості	Покращення просторового мислення
Знання кліматичних зон	Труднощі із запам'ятовуванням ключових знань	Демонструють кращі знання про кліматичні зони	Подолання труднощів із запам'ятовуванням
Загальний висновок	Неефективний підхід для учнів з ООП	Результати показали значні позитивні зміни в успішності	Перевага адаптованого експериментального навчання

Для порівняння, група, яка навчалася за традиційними методиками, демонструвала нижчий рівень засвоєння тих самих тем, оскільки стандартні підходи, як правило, не передбачають достатньої візуальної та практичної підтримки. Здобувачам загальної середньої освіти було складно запам'ятати матеріал без додаткових опор, і вони не показували стабільних результатів у тестах. Водночас, адаптовані методики надали здобувачам загальної середньої освіти з різними потребами можливість взаємодіяти з матеріалом у комфортному для них форматі, що дозволило їм краще зрозуміти теми та підвищити свій інтерес до навчання.

Значним фактором успішності стала також індивідуалізація підходу. Здобувачі з аутизмом, які раніше мали труднощі з інтеракцією під час групових занять, змогли активніше взаємодіяти завдяки впорядкованим і чітко структурованим завданням. Діти з порушеннями слуху, які зазвичай потребували допомоги для розуміння усної інформації, змогли легко

орієнтуватися у темах за допомогою жестової мови, піктограм і великих візуальних схем. Після кожного адаптованого уроку рівень самостійності учнів збільшувався, що відобразилося на підсумкових тестах.

Окрім того, результати експерименту продемонстрували, що адаптовані методики сприяли розвитку мотивації учнів до навчання. Наприклад, діти активно включалися у групові проєкти, що не лише поглиблювало їх знання, а й покращувало комунікативні навички. У порівнянні з традиційними уроками, де здобувачі часто були пасивними слухачами, адаптовані уроки стимулювали їх до пошуку відповідей самостійно або разом з однокласниками, що стало важливим досягненням у напрямі соціальної адаптації. Отже, експериментальне дослідження продемонструвало, що використання адаптованих методик значно підвищує рівень засвоєння матеріалу у дітей з особливими потребами, покращує їхню соціальну взаємодію та мотивацію до навчання. Успішність учнів, які навчалися за адаптованими програмами, була стабільно вищою, ніж у тих, хто проходив курс за традиційними методами, що підтверджує важливість індивідуалізованого підходу та подальшого розвитку адаптивних освітніх технологій (табл.3).

Таблиця 3

**Порівняльний аналіз успішності, соціальної
взаємодії та мотивації здобувачів з ООП**

Критерій порівняння	Традиційні Уроки	Адаптовані Методики (Експериментальна Група)	Перевага Адаптованого Підходу
Активність учнів	Учні часто були пасивними слухачами	Діти активно включалися у групові проєкти та пошукову діяльність	Активна участь у навчальному процесі
Взаємодія, комунікація	Обмежена соціальна взаємодія	Покращення комунікативних навичок та соціальної взаємодії	Покращена соціальна адаптація
Мотивація до навчання	Низька / Відсутність стимулювання.	Сприяли розвитку мотивації до навчання	Підвищена мотивація та зацікавленість
Метод засвоєння	Засвоєння через пасивне сприйняття	Стимулювання самостійного пошуку відповідей (індивідуально чи в групі)	Глибше поглинання знань
Загальна успішність	Успішність нижча або нестабільна.	Стабільно вища успішність та рівень засвоєння матеріалу	Значне підвищення рівня засвоєння

Критерій порівняння	Традиційні Уроки	Адаптовані Методики (Експериментальна Група)	Перевага Адаптованого Підходу
Ключовий висновок	Недостатньо ефективно для учнів з ООП	Підтверджує важливість індивідуалізованого підходу та адаптивних освітніх технологій	Підтвердження ефективності індивідуалізації

Отримані дані свідчать про те, що адаптовані методики не тільки покращили академічні досягнення здобувачів освіти, а й сприяли розвитку важливих життєвих навичок. Під час експериментальних занять діти отримали можливість працювати у власному темпі, користуватися візуальними підказками та практичними матеріалами, що забезпечувало їм почуття контролю та впевненості у власних силах. Це мало помітний вплив на їхню самооцінку та зниження тривожності, яка часто виникає в умовах традиційного навчання, коли темп або зміст уроку не завжди відповідає потребам дитини. Завдяки індивідуалізованим підходам, діти почали активніше висловлювати свої думки, задавати запитання та виявляти зацікавленість у процесі навчання.

Окрім того, адаптовані методики сприяли кращому розвитку когнітивних навичок, таких як пам'ять, увага, критичне мислення та здатність робити висновки. Наприклад, у рамках експериментального навчання використовувалися інтерактивні завдання на карті, де здобувачі загальної середньої освіти повинні були знаходити та позначати місця, які вивчали під час уроку. Такі завдання сприяли розвитку просторового мислення та уваги, оскільки учні змушені були зосереджуватися на деталях. У порівнянні з традиційними тестами, які лише перевіряли засвоєння теоретичного матеріалу, адаптовані завдання заохочували дітей до активного застосування знань на практиці, що значно підвищувало ефективність навчання.

Отримані результати порівняння свідчать, що здобувачі освіти, які навчалися за адаптованими методиками, продемонстрували не тільки вищі показники у тестах на засвоєння матеріалу, а й показали кращі результати у виконанні складніших завдань, які вимагали аналітичних здібностей та гнучкого мислення. Учні з особливими потребами часто виявляли здатність до самостійного вирішення завдань, використовуючи підтримуючі матеріали, що раніше було для них складним у традиційних умовах навчання. Це підкреслило важливість створення комфортного середовища, в якому учні мають можливість повною мірою реалізувати свій потенціал.

Окрім академічних досягнень, експеримент показав, що адаптовані методики позитивно вплинули на соціальну взаємодію здобувачів загальної

середньої освіти. Наприклад, на заняттях з вивчення кліматичних зон, діти мали можливість об'єднуватися в групи для обговорення особливостей різних зон та співпрацювати під час створення спільних карт із символами для кожної зони. Це завдання допомогло розвивати навички спілкування, взаємодії та роботи в команді, що є важливими компонентами для інтеграції дітей з особливими потребами у суспільство. Спільна робота над завданнями та обговорення результатів сприяли розвитку комунікативних здібностей, формуванню навичок емоційної взаємодії та підтримки, що стало ще одним важливим результатом експерименту.

Висновки. Підсумки експериментального дослідження вказують на вагомий роль адаптованих методик у навчанні здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Застосування індивідуалізованих підходів не лише покращило академічні показники школярів, а й сприяло розвитку соціальних та когнітивних навичок, підвищило рівень їхньої самооцінки і мотивації до навчання. Це дослідження підтверджує необхідність продовження розробки та впровадження адаптованих освітніх програм, які враховують індивідуальні потреби здобувачів та забезпечують їм рівні можливості для повноцінного розвитку й інтеграції у суспільство.

Література:

1. Гришко С.В., Завялова Т.В., Непша О.В., Прохорова Л.А. Методичні підходи до формування географічних понять як компоненту географічних знань учнів. *Actual scientific research in the modern world*. 2022. Ч. 4. 6 (86). С.13-17
2. Кобернік С.Г. Методика викладання географії в школі: Навчально методичний посібник. Київ: Стафед-2, 2000. 320 с.
3. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. За Дж. ЛупартВидання доповнене та перероблене: наук. метод.посіб. К: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 30 с.
4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
5. Колупаєва А., Таранченко О. Визначальні вектори та прогностичні орієнтири системних змін в освіті осіб з особливими потребами. *Теоретико методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2021. Вип. 25(1). С. 137-150.
6. Малишевська І. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 3. С. 19-26.
7. Надтока О.Ф. Перспективи розвитку методики навчання географії на основі особистісно зорієнтованого навчання. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 2. С. 125-135.
8. Назаренко Т.Г. Формування змісту сучасного підручника географії: інтеграційні аспекти. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. Вип. 30. С. 102-111.
9. Непша О.В., Гришко С.В., Прохорова Л.А., Левада О.М. та ін. Методичні підходи до викладання шкільної географії в умовах інклюзивної освіти. *Actual scientific research in the modern world*. 2023. №1 (109). С. 86-91

10. Одинченко Л.К. Методична організація роботи зі структурними компонентами підручника географії в навчанні дітей з розумовою відсталістю. Актуальні питання корекційної освіти. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 7(2). С. 244-254.

11. Одинченко Л., Дмитрієва І. Теоретико-практичні аспекти використання технології гри в навчанні географії учнів із особливими освітніми потребами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. 10 (94). С. 365-375.

12. Перець К.А., Костюк В.С. Форми і методи навчання на уроках географії для дітей з особливими освітніми потребами. Self-development: the key to success and personal growth : XV Міжнар. наук.-практ. конф., 09-11 груд. Пловдив, 2024. С. 201-203.

13. Перець К.А., Костюк В.С. Особливості навчання географії дітей з особливими освітніми потребами в 33CO. Innovative Education: Problems and Prospects of Scientific Research : L Міжнар. наук.-практ. конф., 4-6 груд. Штутгарт, 2024. С. 275-277.

14. Nikolaesku I., Malashevskia I., Lytvyn I., Vinarchuk N., Vlasenko R., Sivkovych H., Mazur P. Breaking barriers in inclusive education – results of teachers' readiness to implement innovations in the work with children with disabilities. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2025. Vol. 12, P. 134-149.

References:

1. Hryshko S.V., Zavialova T.V., Nepsha O.V, & Prokhorova L.A. (2022). Metodychni pidkhody do formuvannia heohrafichnykh poniat yak komponentu heohrafichnykh znan uchniv [Methodological approaches to the formation of geographical concepts as a component of students' geographical knowledge]. *Actual scientific research in the modern world. – Actual scientific research in the modern world*. 4. 6 (86). 13-17 [in Ukrainian].

2. Kobernik S.G. (2000). *Metodyka vykladannia heohrafii v shkoli*. [Methodology of teaching geography in school]. Kyiv : Stafed-2 [in Ukrainian].

3. Kolupaieva A.A. (2011). *Dity z osoblyvymy potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia. Za Dzh. Lupart Vydannia dopovnene ta pereroblene*. [Children with special needs and the organization of their education. By J. Lupart. Edition supplemented and revised]. Publishing group "ATOPOL" [in Ukrainian].

4. Kolupaieva A.A. & Taranchenko O.M. (2019). *Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu seredovyshchi*, [Teaching children with special educational needs in an inclusive environment]. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» [in Ukrainian].

5. Kolupaieva A. & Taranchenko O. (2021). Vyznachalni vektory ta prohnostychni oriientyry systemnykh zmin v osviti osib z osoblyvymy potrebamy. [Determinative vectors and prognostic guidelines of systemic changes in the education of people with special needs]. *Teoretyko metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of raising children and student youth*. 25(1). 137-150 [in Ukrainian].

6. Malyshevskia I. (2016). *Inklyuzyvne osvitnie seredovyshche: heneza poniattia*. [Inclusive educational environment: the genesis of the concept]. 3, 19-26 [in Ukrainian].

7. Nadтока O.F. (2015). Perspektyvy rozvytku metodyky navchannia heohrafii na osnovi osobystisno zoriientovanoho navchannia. [Prospects for the development of geography teaching methods based on personally oriented learning]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurna – Ukrainian Pedagogical Journal*. 2. 125-135 [in Ukrainian].

8. Nazarenko T.H. (2023). Formuvannia zmistu suchasnoho pidruchnyka heohrafii: intehtratsiini aspekty. [Formation of the content of a modern geography textboo]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka – Problems of a modern textbook*. 30. 102-111 [in Ukrainian].

9. Nepsha O.V., Hryshko S.V., Prokhorova L.A., & Levada O.M. (2023). etodychni pidkhody do vykladannia shkilnoi heohrafii v umovakh inkluzyvnoi osvity. [Methodological approaches to teaching school geography in the context of inclusive education.]. *Actual scientific research in the modern world – Actual scientific research in the modern world*. 1 (109). 86-91 [in Ukrainian].

10. Odynchenko L.K. (2016). Metodychna orhanizatsiia roboty zi strukturnymy komponentamy pidruchnyka heohrafii v navchanni ditei z rozumovoiu vidstalistiui. Aktualni pytannia korektsiinoi osvity. [Methodical organization of work with structural components of a geography textbook in teaching children with mental retardation. Current issues of corrective education]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*. 7(2). 244-254. [in Ukrainian].

11. Odynchenko, L. & Dmytriieva I. (2020). Teoretyko-praktychni aspekty vykorystannia tekhnolohii hry v navchanni heohrafii uchniv iz osoblyvymy osvitnimy potrebamy. [Theoretical and practical aspects of using game technology in teaching geography to students with special educational needs]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*. 10 (94). 365-375 [in Ukrainian].

12. Perets K.A., Kostiuk V.S. (2024). Formy i metody navchannia na urokakh heohrafii dlia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. [Forms and methods of teaching geography lessons for children with special educational needs]. *Self-development: the key to success and personal growth : XV Mizhnar. nauk.-prakt. konf.- Self-development: the key to success and personal growth: XV International Scientific-Practical Conference*. 201-203 [in Ukrainian].

13. Perets K.A., Kostiuk V.S. (2024). Osoblyvosti navchannia heohrafii ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v ZZSO. [Peculiarities of teaching geography to children with special educational needs in ZZSO]. *Innovative Education: Problems and Prospects of Scientific Research : L Mizhnar. nauk.-prakt. Konf. – Innovative Education: Problems and Prospects of Scientific Research: L International Scientific-Practical Conference*. 275-277 [in Ukrainian].

14. Nikolaesku I., Malashevska I., Lytvyn I., Vinarchuk N., Vlasenko R., Sivkovych H., & Mazur P. (2025). Breaking barriers in inclusive education – results of teachers' readiness to implement innovations in the work with children with disabilities. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 12. 134-149 [in English].